

شاهنامه‌ی فردوسی

تصحیح انتقادی و شرح یکایک ابیات

منبری بیشتر

دفا سوم

www.ketab.ir

شاهنامه‌ی فردوسی

تصحیح انتقادی و شرح یکایک ابیات

نوشتۀ

مهری بهفر

فرهنگ‌نشر نو
تهران، خیابان میرعماد، خیابان سیزدهم، شماره سیزده
تلفن ۰۰۸۷۴۵۰۰۲
اول ۱۳۹۳
۱۱۰۰
چاپ
کاوا
حمید دمیرچی
ناظر چاپ

همه حقوق برای فرهنگ‌نشر نو محفوظ است.

فهرست کتابخانه

بهر، مهری، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور: شاهنامه. شرح
مشخصات نشر: فرهنگ‌نشر نو، ۱۳۹۳
مشخصات ظاهری: ج. ۱: جدول
فروست
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۹۰۰۰-۵
شابک دوره: ۹۷۸-۹۶۴-۷۰۳-۵۸-۶
وضعیت فهرست نویسی: فایا
یادداشت: ج. ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۱) (فپا)
یادداشت: ج. ۳ (چاپ اول: ۱۳۹۳) (فپا)
یادداشت: کتابنامه.
یادداشت: نمایه.
عنوان دیگر: تصحیح انتقادی و شرح یکایک ابیات
موضوع: فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۴۱۶ ق. شاهنامه. شرح و تفسیر
موضوع: شعر فارسی -- قرن ۴ ق.
موضوع: شعر فارسی -- قرن ۴ ق. -- تاریخ و نقد
شناسه افزوده: فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۴۱۶ ق. شاهنامه. شرح
رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ش۲ب۹/پ۹۵/PIR۴۴۹۵
رده بندی دیویی: ۸۱۴/۲۱
شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۷۷۴۲۳

قیمت ۳۹۰۰۰ تومان

مرکز پخش آسیم

تلفن و دوزنگار ۸۷۴۰۹۹۲

به
حسب نهي محمد رسول
ن
روح الله خاتمی

www.ketab.ir

سکه‌ای کاندلر سخن فردوسی توسی نشانند

نانشد ری که کسی ر حشمتی بسی ساس

و نه ز - لای کرسی بر رفس - مر سخن

و دگر بارش به بالا برد و بر کرسی نشانند

بن یحییٰ فریدمدی

قرن هفتم

www.ketab.ir

۱. پیشنهادهایی در جهت تر خواندن متن ۴۵۲
۲. جدول نشانه‌های دست‌نویسی و نشانه‌های راهنمای متن ۴۵۳
۳. جدول نشانه‌های دست‌نویسی و نشانه‌های راهنمای متن ۴۵۴
۴. سادس‌های نوذر در دست‌نویس ۴۵۵
۵. پادشاهی زو و تهماسب پادشاه ۴۵۶
۶. پادشاهی کیتباد حمد سان ۴۵۷
۷. برگردن عربی: فتح بن علی بندار و صفی ۴۵۸
۸. برگردان انگلیسی: برادران وارنر ۴۵۹
۹. راهنمای فهرست‌ها ۴۶۰
۱۰. فهرست واژه‌های گزینش شده ۴۶۱
۱۱. فهرست واژه‌های ریشه‌شناسی شده (ایرانی باستان) ۴۶۲
۱۲. فهرست واژه‌های عربی ۴۶۳
۱۳. فهرست واژه‌های غیر ایرانی و غیر عربی ۴۶۴
۱۴. فهرست نام کسان ۴۶۵
۱۵. فهرست نام مکان ۴۶۶
۱۶. بیت یاب ۴۶۷
۱۷. راهنمای کتابنامه ۴۶۸
۱۸. کتابنامه‌ی فارسی ۴۶۹
۱۹. کتابنامه‌ی لاتین ۴۷۰

۴. آخرین بخش زیر هر بیت هم، معنای بیت است که با مربع توخالی نشان داده شده است. شاید دو هلال و قلابی که در این بخش مشاهده می‌شود نیازمند توضیحی مختصر باشد. دو هلال به همان معنی معهودِ خودش به کار رفته است: به معنای "یعنی" یا "به عبارت دیگر"؛ برای وقتی که لازم باشد معنی را به بیان یا عبارت دیگر بازگفت. و قلاب برای پر کردن بخش‌هایی است که به قرینه‌ی لفظی یا معنوی از بیت حذف شده‌اند و در بیت دیده نمی‌شوند و یا به منظور تأکید یا روشن کردن نکته‌ای می‌آید. برای نمونه نگاه کنیم به بیت ۷۷ داستان ضحاک:

گرانمایه هم شاه و هم نیکمرد / ز ترس جهاندار با با د سرد

[کمان مرد] و [الاتبار، هم شاه [عرب‌ها] بود و هم انسانی نیکوکار، [چنان‌که] از فرط خداترسی، همواره او سرد بر لب داشت (از ارتکاب گناه بیمناک و نگران بود).

کلمات داخل قلاب به قرینه‌ی لفظی یا معنوی از بیت محذوف‌اند و در سطح بیرونی کلمات بیت و خود دارند معنی هر بیت را می‌توان هم با در نظر گرفتن کلمات داخل قلاب خواند و هم بی آن.

نکته‌ی دیگر درباره‌ی ابیاتی است که با یکدیگر معنای پیوسته‌ای دارند و به اصطلاح موقوف‌المعانی‌اند. در آخر این بیت‌ها ویرگول به نشانه‌ی ناتمام بودن جمله و عبارت می‌آید و در ابتدای معنای و معنی بیت پیوسته سه نقطه می‌آید، به معنای این که بخش اول این جمله / عبارت در بیت بالا و معنی آن در بیت زیر آمده است.

وقتی ابیات به هم پیوسته یا موقوف‌المعانی‌اند و بیش از یک معنا برای آن‌ها ارائه شده است، معنی اول بیت موقوف‌المعانی اول را باید در معنی اول بیت دوم پی گرفت و معنی دوم بیت اول را در معنی دوم بیت دوم.

نسخه‌بدل‌ها بیش‌تر برای دانشجویان و کسانی که بر متن شاهنامه کار می‌کنند قابل استفاده است. از نسخه‌بدل‌ها که بگذریم بر حسب زمینه‌ی کار، علاوه بر کنجکاوی خوانندگان مختلف، سطوح متفاوت این شرح می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. این سطوح متفاوت با قلم‌ها و مشخصه‌های خاص، هریک به سادگی در متن قابل یافتن است و می‌توان مستقیماً به هریک از سطوح آن مراجعه کرد.

به کسانی که فقط می‌خواهند متن شاهنامه را همراه با معنی ابیات آن بخوانند و پیش‌روند و نه بیش‌تر، پیشنهاد می‌کنم فقط بیت و معنی‌اش، یعنی آخرین بخش ذیل هر بیت را که با مربع توخالی نشان داده شده، بخوانند.

شاید اشاره به این نکته نیز لازم باشد که چنانچه متن موجود با نسخه‌هایی که در فهرست راهنمای نسخه‌بدل‌ها آمده اختلافی داشته باشد، این اختلاف در زیر هر بیت، در محل نسخه‌بدل‌ها گزارش می‌شود. اگر نشانه‌ی نسخه‌بدلی در زیر ابیات نیاید، به معنی برابر بودن

آن نسخه با متن است. و در صورتی که هیچ نسخه بدلی در ذیل بیت نیامده باشد. به معنی برابر بودن نسخه بدل ها یا یکدیگر و با متن است. همین طور اگر زیر هر بیت گزارش و توضیح لغات نیامده باشد. معنی اش این است که پیش تر این لغات و ترکیبات در همین معنی گزارش شده است.

مهری مهر

mehribeqar@gmail.com

www.ketab.ir

جدول نشانه‌های اختصاری نسخه‌بدل‌ها

حرف	حروف اختصاری	نام کامل نسخه	سال کتبت - سال چاپ
۱. ف		نسخه‌ای از بخش می‌فیلورانس	۶۱۴ ق (؟)
۲. ب		نسخه‌ای از بخش برگه‌های اداری	۶۲۰-۶۲۱ ق
۳. م		نسخه‌ای از موزه‌ای در استانبول	۶۷۵ ق
۴. س		نسخه‌ای دانشگاه سن ژرمان در پاریس	به احتمال اواخر قرن هفت و اوایل قرن هشتم
۵. ل		نسخه‌ای لنینگراد	۷۳۳ ق
۶. ح		شاهنامه‌ی مستوفی، حاشیه‌ی ظفرنامه	۸۰۷ ق
۷. خ ۱		نسخه‌ی موسسه‌ی خاورشناسی روسیه شماری (۱)	۸۴۰ ق
۸. خ ۲		نسخه‌ی موسسه‌ی خاورشناسی روسیه شماری (۲)	۸۴۰ ق
۹. ق		نسخه‌ی قاهره	۸۴۱ ق
۱۰. بر		دستنویس کتابخانه دولتی برلین	۸۹۴ ق
۱۱. ت		چاپ ترنر ماکان	۱۸۲۹ م
۱۲. بم		چاپ بمبئی	۱۲۷۶ ق
۱۳. یخ		چاپ بروخیم (از روی نسخه وولرس)	۱۳۱۳ خ
۱۴. مو		چاپ ژول مول	۱۸۷۸-۱۸۷۶ م

۱۵. مس	چاپ مسکو	م ۱۹۶۳
۱۶. م.م	ملحقات مسکو	م ۱۹۶۳
۱۷. خا	چاپ خالقی مطلق (دفتر یکم)	خ ۱۳۶۸
۱۸. قب	چاپ قریب - بهبودی	خ ۱۳۷۳
۱۹. ج	چاپ جیحونی	خ ۱۳۸۰

www.ketab.ir

او بلند	ū
ک	k
گ	g
غ	γ
خ	x
خِواوستایی	x ^v
گونه‌ای "س" در پارسی باستان	ç
چ	č
ج	i
ت	t
ت "در اوستایی	ʔ
ت "وستایی / "ط"	t̰
ث	θ
د	d
ذ	ð
پ	p
ب	b
"و" در پهلوی اشکانی و سغدی	β
گونه‌ای "و"	w
ف	f
ن	n
نگ	ŋ
م	m
و	v
ل	l
ر	r
ر	ṛ

ز	z
س	s
گونه‌ای "ش" / "ص"	š
ش	š
س	s
ر	r
ه	h
گونه‌ای "خ" / "ح"	h
الف	f
ع	ʿ

- حروف مختصری که در حروف تانگی به عنوان حروف در متن است.
- عدد دوازده سطردهی بیت چهارم نشان است؛ مگر این که پس از شماره‌ی ابیات، حرف اختصاری بیاید و داستان مورد نظر را مشخص کند.
- نک: - یعنی برای معنای بیس در نگارند جنوبی، ذی همین کلمه در متن، برای یافتن آن می‌توانید از فهرست واژه‌ها کمک بگیرید.